

УДК 821.111.09(73)

О.В. Заїка, здобувач кафедри прикладної лінгвістики

Черкаський державний технологічний університет

ТРАНСКУЛЬТУРНА СКЛАДОВА ПОЕТИКИ ОПОВІДАНЬ Д. ЛАГІРІ

***Анотація.** Стаття присвячена аналізу транскультурної складової оповідань американської письменниці бенгальського походження Джумпи Лагірі. Тема статті представляється актуальною в умовах сучасн. +их глобалізаційних процесів, вона є однією зі спроб дослідити парадигму транскультури у творчості письменниці. Транскультурна складова творів Д. Лагірі пов'язана, насамперед, з питанням стосунків між двома цивілізаціями. «Перемикаючи» культурні коди і прагнучи не втратити цілісність своєї ідентичності, герой Д. Лагірі «коливається» між культурами і не може знайти стабільності. Культурна «плутанина» щоразу «повертає» його назад до вихідної точки і водночас витворює новий імагологічний образ його ідентичності.*

***Ключові слова:** гібридна ідентичність, транскультура, маргінал, порубіжжя, асиміляція, «свій», «чужий».*

Азіатсько-американська проза помітно тяжіє сьогодні до проблеми «свій vs чужий»: змальовує іммігрантів з країн Азії, які представляють «іншу» національність по відношенню до представників американської культури. Будучи мешканцями «чужої» країни, вони намагаються асимілюватися в нову культуру, долаючи при цьому типові стереотипи іноземця. Герої стикаються з проблемою мовного бар'єру, а відтак «чужу» мову повинні зробити «своєю»; їм потрібно знайти «золоту середину», збалансувати свою подвійну свідомість таким чином, щоб бути сприйнятими як американці, і водночас не забувати свої корені, не повертатися спиною до своєї «деш» (дослівно «батьківщина» з бенгальської).

Яскравим представником письменників порубіжжя, зокрема, азіатсько-американської прози є американська письменниця бенгальського походження Джумпа Лагірі, яка у творах тяжіє до транскультурної проблематики. Акцент робиться на постійних пошуках героями власної ідентичності, яка являє собою динамічну структуру. Письменниця не лише передає характер мислення представників східної культури, вона органічно поєднує елементи західної і східної писемної традиції. Має місце «подвійне сприйняття» тексту, обумовлене його транскультурною поетикою.

Зауважимо, що розглядаючи процеси асиміляції до нового культурного середовища і готовність іммігрантів до «злиття» з іншими, Д. Лагірі змальовує ставлення іммігрантів до своєї «деш» і особливості формування їх порубіжної ідентичності. Актуальним для письменниці є твір про імміграцію та культурне вигнання, основна мета якого – зображення персонажа в ареалі відмінних мов та культур. У цьому плані Н. Бідасюк розмежовує поняття «порубіжна» та «гібридна» свідомості. Дослідниця зауважує, що термін «порубіжна свідомість» включає такі семи, як подвійний, нестабільний, мінливий. Особа з порубіжною свідомістю часто немов би «перемикає» культурні коди, щоб не почуватися вигнанцем в обох культурах» [1:125].

На прикладі творів Д. Лагірі помічаємо зворотне: «перемикаючи» культурні коди і прагнучи не втратити цілісність своєї ідентичності, в більшості випадків герой «коливається» між культурами і не може знайти стабільності. Він помічає співіснування в собі двох свідомостей, кожна з яких виборює своє право на існування.

Зазначимо, що порубіжжя / помежів`я протилежне асиміляції, відтак має місце культурний конфлікт, коли етнічні елементи не поєднуються в одне ціле. Між «своїм» та «чужим» чітко проведена межа, яка унеможливорює набуття власної ідентичності. Н. Висоцька зауважує, що «коли люди із жовтою шкірою все-таки потрапляли у коло публічної уваги, їх бачили у кривому люстрі євроцентричних упереджень – як екзотичних чужинців, котрі ніколи не зможуть стати справжніми американцями» [2:299].

Транскультурна тематика творів Д. Лагірі пов'язана, насамперед, з питанням стосунків між двома цивілізаціями. Основний ракурс художнього відображення «іншої» культури зводиться до індійськості, що свідчить не про домінування чи перебільшення цінності однієї культури у порівнянні з іншою, а про право на існування тієї культури, яка займає позицію «вторинності». Мова йде про індійську культуру, яка щоразу нагадує про себе героям оповідань письменниці.

Помічаємо перевагу художньої тенденції письменниці до зображення маргінального героя, якого «ситуація зміни культурного середовища спонукає до певної «захисної» позиції» [3:101]. Д. Лагірі тяжіє до розкриття особливостей східного життя, відтак постулює Індію у створюваних нею художніх текстах з огляду на домінування американських моделей мислення. При цьому основу творів складають «східні» персонажі, свідомість яких утворена з багатьох культурних нашарувань.

Попри розмаїтість культурних кодів, деякі герої Д. Лагірі свідомо заперечують цінність «іншої» культури. До прикладу звернемося до образу Апарни, матері головної героїні оповідання «Земля-Небо» («Hell-Heaven», 2008) зі збірки «Незвична земля» («Unaccustomed Earth», 2008). Проживаючи в Америці, Апарна нагадує індійську жінку не лише зовнішньо, але і в побуті: продовжує готувати індійські страви, не вживає телятини, їсть руками і розмовляє бенгальською мовою. Підкреслюється конфлікт культур, в якому індійське коріння виявляється сильнішим за американську дійсність. Тут варто згадати про процеси «транскультурації», яка дозволяє «не просто побачити інше і зрозуміти, що воно не рівне в правах, але і спробувати відновити ці права, дати йому голос, почути його» [5:137]. Це, власне, і намагається зробити Апарна: вона не лише акцентує на важливості індійських традицій, але і «відновлює» індійські права.

Зауважимо, що свідомість героїв Д. Лагірі постає як розмаїте «утворення», яке складається з декількох, відмінних одна від одної, культурних координат. Домінантами поезики письменниці продовжують залишатися східний спосіб мислення разом з мультикультурним баченням світу.

Не менш важливою складовою є сфера уяви героїв, характерна для іммігрантів другого покоління. Сферою ностальгічної уяви для них постає Індія як прабатьківщина культурних традицій. Герої свідомо намагаються залишитися зі своєю прабатьківщиною хоча б на рівні думок та моделей поведінки. В цьому плані С. Хантінгтон зауважує, що діти іммігрантів

«віддані винятково тій країні, де народилися самі, а не їхні предки» [6:393]. Подібне спостерігається в оповіданні «Тільки гарне» («Only Goodness», 2008), зокрема, в образі Судхи. Проживаючи в Лондоні, Судха зникає до того, що чоловік, звертаючись до неї, використовує пестливу форму її імені Су. Героїня розмірковує про своїх батьків, які ніколи не стануть «своїми» в жодній країні.

Не маючи можливості «прижитися» на новій землі, «parents aware that they faced a life sentence of being foreign» [7:97]¹. На відміну від свого брата, який зник на деякий час і не давав про себе знати, Судха частково підтримує традиції своїх батьків (ходить в індійський ресторан) і усвідомлює, що лінії «свого» зітерті лише наполовину.

Проблемне поле творів Д. Лагірі найвиразніше заявляє про себе в символічній семантиці персонажа, оскільки авторська увага зосереджується на стосунках героя зі своїм етнічним минулим. Саме головні герої чи не найкраще втілюють подібну модель поведінки, прагнучи зберегти культурні традиції своєї прабатьківщини і намагаючись при цьому інтегруватися в новий культурний простір. Зауважимо, що розкриттю індивідуальних особливостей персонажа, подвійної природи його свідомості, взаємодії «свого» / «чужого» в творах Д. Лагірі приділена особлива увага. Герої усвідомлюють своє проміжне місце між двома культурами і здатні об'єктивно оцінити свою екзистенційну ситуацію маргінальності.

Особливо виразно проблема маргінальності порушується в оповіданні «Вибір нічлігу» («A Choice of Accommodations») зі збірки «Незвична земля» («Unaccustomed Earth», 2008). Мова йде про батьків головного героя Еміта, які, проживши певний час в Америці, вирішують повернутися назад до Індії. Дуальність обумовлюється тим, що своя культура «повертає» батьків додому (назад), в той час як нова вже відкрила свої кордони. Помітно, що в побуті і частково зовнішністю, окрім кольору шкіри, батьки Еміта нічим не відрізняються від американців. Вони починають дотримуватися американських звичок і видають себе за справжніх американців: «His mother

had short hair and wore trousers, putting on saris only for special occasions. His father kept a liquor cabinet and liked a gin and tonic before his meals» [7:69]ⁱⁱ.

У композиційному плані особливої ваги набуває хронотоп дому. Дім продовжує зберігати ознаки ідилічного простору, відтак помічаємо нерозривний зв'язок, органічну прикріпленість героя до «свого» місця. В цьому плані можна безпомилково помітити авторське захоплення індійською культурою. Знову звернемося до образу Апарни, в зовнішності якої особливо яскраво простежуються східні мотиви: «My mother was wearing the red and white bangles unique to Bengali married women, and a common Tangail sari, and had a thick stem of vermilion powder in the center parting of her hair, and the full round face and large dark eyes that are so typical of Bengali women» [7:46]ⁱⁱⁱ. Помітно, що автор свідомо вкраплює індійські елементи у свої твори, коли звертається до «своєї» культури і детально окреслює культурні ознаки цього середовища.

Не менш важливою постає культурна пам'ять, яка синхронно існує в свідомості наратора, і постійно об'єднує хронологічно розділені події в одне ціле. Минулий досвід проектується на теперішнє існування, яке зумовлене подвійністю. Подібне спостерігається в оповіданні «Незвична земля», в якому пам'ять складає основу часопросторової побудови тексту. Повертаючись до минулого, автор підкреслює приналежність свого героя до певного культурного середовища. Наявний в оповіданні прийом історичної «ремінісценції» дозволяє Румі, головній героїні, «реконструювати своє етнічне минуле» через образ померлої матері, яка, на відміну від героїні, є уособленням всього індійського. Рума «робить крок» у минуле, підсвідомо прагне знайти істину: наскільки важливим минуле є для людини і чи можливо його повністю зітерти з людської пам'яті. Саме минуле є основою збереження культурних традицій для героїні (тому зрозумілий авторський вибір граматичного минулого часу («he had worked, fifteen years had passed, he had seen, began, mentioned, had received, kept, he had visited» – Past Simple та Past Perfect).

Зазначимо, що культурний код героїні пов'язується також з її генетичним кодом, адже саме через образ матері Рума інтерпретує особливості індійської культури. Вона дивується, як мати могла витримувати життєві випробування (переїхати в чужу країну і присвятити себе лише сім'ї) і водночас усвідомлює, що повторює модель її життя. Вона не розуміє пропозицію свого чоловіка винайняти няню (так робить більшість американських сімей): як можна залишити дитину з незнайомою людиною, і до того ж їй було соромно «paying for something she now had the freedom to do» [7:4]^{iv}.

Здатність до пригадування стає цілком придатною для слідування домашніх традицій. Минуле «оживає» тоді, коли, вихована в традиції жіночої покори, але проживаючи в демократичній країні, Рума жертвує кар'єрою на користь сім'ї. Рішення героїні є прикладом поєднання різних традицій, адже в цьому вбачається відлуння її індійського минулого.

У цьому плані С. Мелетинський наголошував, що «для далекосхідної літератури – і середньовічної, і нового часу, – взагалі не характерне зображення формування становлення особистості в лінійній перспективі» [4:281]. Зауважимо, що характер Руми «формується» завдяки спогадам, з яких вона відбирає тільки найкраще. Більшість її думок пов'язуються з матір'ю, життя якої є втіленням «правильного», зразкового, ідеального. Життя матері є фундаментом знань та цінностей про індійську культуру. Спогади Руми – синонім ностальгії: вона не раз хотіла б повернути час і матір, а відтак, прожити життя заново. Зараз у неї своя сім'я: чоловік Адам і маленький син Акаш. В той же час героїня постає дещо «відрізаною» від своєї пра-культури. Втрата культурної пам'яті уособлює для неї втрату власної ідентичності. Зрештою, після тривалого «екскурсу» в минуле, автор повертається до подій, з яких починався твір.

Корекція ідентичності героїв Д. Лагірі відбувається в умовах поступової асиміляції до нового культурного середовища. Має місце етап «згортання» старої ідентичності і утворення транскультурної, нової.

Пограниччя виступає як «точка відліку»; це синонім існування «між». Пограничний герой постає «сплавом» / «сумішшю» двох культур і як результат, позбавляється цілісності. Культурна «плутанина» щоразу «повертає» його назад до вихідної точки і водночас витворює новий імагологічний образ його ідентичності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бідасюк Н.В. Творчість Бгараті Мухерджі в контексті американського мультикультуралізму: дис. ... канд. філол. наук: 10.01.04 / НАН України; Інститут літератури ім. Т.Г.Шевченка. – К., 2007. – 198 с. – Бібліогр.: с. 184-198.
2. Висоцька Н.О. Єдність множинного. Американська література кінця ХХ - початку ХХІ століть у контексті культурного плюралізму: [монографія] / Н. О. Висоцька. – К.: Вид.центр КНЛУ, 2010. – 456 с.
3. Мазін Д.М. Поетика романів Салмана Рушді [текст]: дис. ... канд. філол. наук: 10.01.04 / Національний університет «Києво-Могилянська академія». Кафедра філології. – К., 2003. – 170 с.
4. Тлостанова М. В. Транскультурация как модель социокультурной динамики и проблема множественной идентификации / М.В. Тлостанова // Вопросы социальной теории. – Том 5, 2011. – С. 126-149.
5. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций / С. Хантингтон. – М.: АСТ, 2003. – 868 с.
6. Lahiri J. Unaccustomed earth / J. Lahiri. – New York, Toronto: Manotosh Biswas, 2008. – 331 p.
7. Мелетинский Е.М. Введение в историческую поэтику эпоса и романа / Е.М. Мелетинский. – М.: Наука, 1986. – 319 с.

О.В. Заика, соискатель кафедры прикладной лингвистики
Черкасский государственный технологический университет

ТРАНСКУЛЬТУРНАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ ПОЭТИКИ ПРОИЗВЕДЕНИЙ Д. ЛАГИРИ

Аннотация. *Статья посвящена анализу транскультурной составляющей рассказов американской писательницы бенгальского происхождения Джумпы Лагири. Тема статьи представляется актуальной в условиях современных глобализационных процессов, она является одной из попыток исследовать парадигму транскультуры в творчестве писательницы. Транскультурная составляющая произведений Д. Лагири связана прежде всего с вопросом отношений между двумя цивилизациями. «Переключая» культурные коды и стараясь не потерять целостность своей идентичности, герой Д. Лагири «колеблется» между культурами и не может найти стабильности. Культурная «путаница» каждый раз «возвращает» его обратно к исходной точке и одновременно создает новый имагологичный образ его идентичности.*

Ключевые слова: *гибридная идентичность, транскультура, маргинал, пограничье, ассимиляция, «свой», «чужой».*

O. Zaika, searcher of applied linguistic chair
Cherkasy State Technological University

TRANSCULTURAL COMPONENT OF J. LAHIRI'S POETICS

Summary. *The article deals with transcultural component of short stories of American-Bengali writer Jhumpa Lahiri. The theme of the article seems relevant due to contemporary globalization, it is one of the attempts of investigating transcultural paradigm in writer`s works. Transcultural component of J. Lahiri`s works deals with relations between two civilizations. «Switching» cultural codes and trying not to lose the integrity of his identity Lahiri`s character «varies» between cultures and can not find stability. Each time cultural «confusion» «returns» him back to the starting point and at the same time creates a new imagology image of his identity.*

Key words: *hybrid identity transculture, marginal, borderlands, assimilation, «our», «other».*

ⁱ «Батьки усвідомили, що зіткнулися з довічним клеймом бути «іноземцями» (переклад тут і далі наш – О.З.)

ⁱⁱ «Його мати мала коротке волосся і носила штани, а сарі надягала тільки для особливих подій. Його батько мав бар і перед вечерею любив випити джин з тоніком»

ⁱⁱⁱ «Моя мати носила традиційні для заміжньої жінки бенгальські червоно-білі браслети і звичайне тангельське сарі, її проділ був густо нафарбований червоною фарбою, до того ж у неї було кругле обличчя з великими темними очима, що також було типово бенгальським»

^{iv} «Платити за те, що сама могла робити безкоштовно»